

*Митрофанова А.С., к.е.н.
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна*

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА МІКРОЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасному розвитку української економіки властивий суперечливий та кризовий характер. Протягом років незалежності час від часу її спіткали періодичні кризи: у 1990-х роках, у 2008–2009 роках, сучасна криза 2014–2015 років. Отже, в таких умовах ані економіка держави в цілому, на макрорівні, ані окремі галузі (в світлі процесів деіндустріалізації), ані окремі підприємства не можуть розвиватися успішно, стабільно та ефективно. Необхідним є розширення досліджень в галузі вивчення сукупності макроекономічних та мікроекономічних факторів функціонування підприємств в специфічних умовах, що склалися.

Метою роботи є розкриття комплексу макроекономічних та мікроекономічних факторів функціонування підприємств у сучасній економіці України.

Вчені виділяють багато класифікацій факторів функціонування підприємств. Наприклад, автори [1] виділяють такі фактори впливу економічних криз на діяльність підприємств: А) екзогенні – технологічні, демографічні, соціокультурні, державно-правові; Б) ендегенні – відтворювальні, інституційні, державного регулювання економіки, зовнішньоекономічні. Крім того, дослідники [3] пропонують розподілити фактори впливу на ефективність діяльності підприємства на зовнішні (ринкові, кон'юнктурні, господарсько-правові, адміністративні) та внутрішні

(матеріально-технічні, організаційно-управлінські, економічні, соціальні); суб'єктивні та об'єктивні; загальні (діють у всіх галузях економіки) та специфічні (діють в межах окремої галузі); елементарні та комплексні. Певні дослідження [2] традиційно розглядають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Так, до чинників внутрішнього середовища звичайно відносять процес виробництва, персонал, організаційну структуру, стратегію, фінансові відносини, НДДКР. Зовнішнє середовище впливає на діяльність підприємства через дію таких зовнішніх сил, як законодавство, постачальники ресурсів, партнери, конкуренти, споживачі, органи державної влади, політична ситуація, економічна ситуація, науково-технічний прогрес, інформаційне забезпечення. Неважко помітити, що в такому випадку до зовнішніх факторів віднесені досить різнорівневі сили, оскільки постачальники, партнери, конкуренти, споживачі діють в межах окремого ринку, де функціонує підприємство, а решта факторів впливає на організацію діяльності усіх ринків країни. Отже, необхідно погодитися з виділенням в рамках зовнішнього середовища макроекономічного та мікроекономічного середовища і відповідних факторів. Тоді до мікросередовища слід віднести постачальників ресурсів, конкурентів, споживачів, торгових посередників, кредитні установи, страхові компанії та інші контактні аудиторії. Макросередовище впливає на підприємство та його мікросередовище і включає не тільки економічні, правові, політичні відносини, науково-технічний прогрес, але й природно-екологічну та демографічну складові.

На наш погляд, фактори впливу економічних криз на функціонування сучасних українських підприємств є важливим напрямом аналізу, оскільки весь період розвитку української економіки з часів набуття незалежності характеризується нестабільністю, коли періоди поступального розвитку, мабуть, були рідшими та коротшими, аніж періоди кризових явищ. Ці фактори правомірно віднести до групи чинників зовнішнього макроекономічного середовища. Цілком плідною буде спроба їх аналізу у сучасних умовах. Дійсно, підприємство майже не має ресурсів впливу на зовнішні макроекономічні чинники, однак, проаналізувавши їх наявність, загрози та сферу дії, можна відповідним чином скорегувати фінансову, продуктову, маркетингову політику підприємства та ін.

Екзогенні фактори впливу економічних криз, такі як технологічні, демографічні, соціокультурні, державно-правові справляють наступний вплив. У результаті кризи 1990-х років у країні відбулася масштабна деіндустріалізація, зупинилися підприємства цілих галузей, які були тісно пов'язані з народногосподарським комплексом СРСР. Це призвело до втрати певної частини науково-технічного потенціалу, кваліфікованих кадрів, а отже і конкурентних переваг на зовнішніх ринках. Зниження якості соціальної політики, зубожіння широких верств населення внаслідок економічної кризи призвело до демографічної кризи, що вилилася у від'ємні показники природного приросту населення та широкі хвилі міграції. У результаті сьогодні «звужене» покоління 1990-х народжує ще менше дітей, ніж це могло б бути, крім того, подальші хвилі економічних криз знову спонукають людей залишати нашу країну. У результаті маємо деструктивний вплив як на сукупний попит (зниження платоспроможного попиту населення), так і на сукупну пропозицію (зниження темпів зростання ВВП, а в окремі роки і його від'ємний приріст). Як наслідок, макроекономічна рівновага досягається за умов меншого рівня ВВП та вищого рівня цін. Таким чином, підприємства стикаються з додатковими проблемами пошуку кваліфікованих кадрів, ресурсів для технологічного оновлення та здійснення інновацій, пошуку свого місця на внутрішньому та зовнішніх ринках. Законодавчо-правове середовище функціонування підприємств не сформоване остаточно, або зазнає постійних змін.

Серед ендегенних факторів (відтворювальних, інституційних, державного регулювання економіки, зовнішньоекономічних), напевне, лише зовнішньоекономічні фактори справляли не тільки негативний, але й позитивний вплив. З одного боку, внаслідок відкритості української економіки (зовнішньоторгова квота, як правило, перевищує 100%), вона постійно підпадає під вплив світових або регіональних економічних криз (1998 р., 2008 р.). З іншого боку, пожвавлення світових ринків основних експортних позицій України (продукція сільського господарства, металургійної галузі) та підвищення цін на них забезпечувало зростання експортної виручки та спонукало до пожвавлення і внутрішнього ринку. Щодо державного регулювання економіки, то, на жаль, політичні цикли впливають на врівноваженість економічної

політики держави, яка часто набуває рис популізму та призводить до невиправданого дефіциту бюджету. Часті зміни політичного курсу призводять до непередбачуваності фіскальної, монетарної, податкової політики. Крім того, активна співпраця з МВФ диктує необхідність слідувати його вимогам у економічній політиці (жорсткі обмеження бюджетного дефіциту, встановлення високих цін на газ для населення, пенсійна реформа та ін.). Інституційні основи функціонування ринкової економіки в Україні були закладені у період економічних реформ 1990-х рр. при переході від командно-адміністративної до ринкової економіки. Демонтаж однієї системи та перехід до іншої відбувся за історичною мірою надзвичайно швидко, не була побудована модель процесу переходу із відповідною економічною політикою держави, яка була майже усунена від керівництва цим процесом, не завжди ясною була остаточна мета. Все це призвело до важкої трансформаційної кризи, вихід з якої намітився лише на початку 2000-х рр. Але і сьогодні деякі елементи цих реформ не завершені, наприклад, процеси приватизації державного майна.

Таким чином, на функціонування підприємств у сучасній економіці України неоднозначно та різноспрямовано впливає комплекс мікроекономічних та макроекономічних факторів, серед яких слід надавати особливої уваги факторам дії економічних криз.

Література:

1. Бобрышев А.Д. Факторы, влияющие на деятельность компании [Электронный ресурс] / А.Д.Бобрышев // Вестник университета (ГУУ). 2011. № 23. URL: https://www.cfin.ru/anticrisis/methodical_material/consultants/factors.shtml.
2. Зингер О.А. Факторы, влияющие на устойчивое развитие промышленных предприятий [Электронный ресурс] / О.А. Зингер, А.В. Ильясова // Современные проблемы науки и образования. 2015. №1. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18044>.
3. Калиева О.М. Факторы, влияющие на экономическую эффективность деятельности предприятия / О.М. Калиева, Н.В. Лужнова, М.И. Дергунова, М.С. Говорова // Инновационная экономика: материалы Междунар. науч. конф. Казань: Бук, 2014. С.93-96.